

Hozzáadott érték és a lehető legtöbb hozzáadható érték: Tapasztalatgyűjtés és személyre szabás

■ KÍSÉRLETI PROGRAM BEVEZETÉS ELŐTT A KECSKEMÉTI SOS-GYERMEKFALUBAN

Egy kavics utazásai: Most elmesélem nektek, hogyan kerültem én ide. Romániában egy nagy hegyen laktam mint jelentéktelen kis kő. Egyszer egy napon váratlan eső jött, és lesodort a hegyről. A sok vízből kis patak lett, s vitt mindenfelé. Egy városban, pont egy ház kapuja előtt álltam meg. A ház gazdája talált rám és odaadott egy kisfiúnak. Ő mindig dédelgetett engem, s egyre csak azt mondogatta: jó helyed lesz itt Csengerben. Meg is lepődtem: ilyen sokat utaztam volna? Egy napon a kisfiú boldogan kapott le a polcáról, s azt mondta: Gyere, elmegyünk kirándulni! Beültünk valamibe, amit autónak hívnak. A hosszú úton elaludtam, mire felébredtem, már csak ennyit hallottam, hogy Kecskeméten vagyunk. Itt bevittek egy szép új házba, ez lett az én új helyem.

(B. János 4. osztályos iskolai dolgozata)

■ SZÜKSÉGLET

A kecskeméti SOS-gyermekfalunak mint hivatásos nevelőszülői hálózatnak ugyanúgy, mint a legtöbb szakellátást nyújtó szervezetnek a legégetőbb gondja a tanulási problémákkal küzdő gyerekek felzárkóztatása, a teljesítményük mért képességekhez való növelése. Evidencia, hogy az alulteljesítés mögött az időben fel nem ismert és kezeletlen fejlődési rendellenességekben, a képesség- és rész-képesség kiesésekben lehet és kell keresni a későbbi beilleszkedési, önértékelési problémák, illetve a viselkedés- és magatartászavarok okát.

A szakellátás az utóbbi években pályázatok útján, az önerő átcsoportosításával szinte emberfeletti munkát végez a bukások elkerülése, később pedig a közömbösségbe, motiváció-hiányba, depresszióba süllyedt fiatalok megmentése érdekében.

Az iskola tehetetlen, a felkínált fejlesztőpedagógiai segítség, a korrekció és a felzárkóztatás iskolai keretek között egyéni terápiában működhet csak eredményesen. A probléma viszont tömegmértetű, a kezelési igény meghaladja a le-

hetőségeket. Az erőfeszítések családi környezetben legtöbbször az anyagi kondíciók függvényében vezethetnek eredményre (különórák, korrepetálások, terápiák, infrastruktúra stb.), de legalább ennyire fontos a személyesség, az idő, a figyelem, az odafordulás, a tolerancia és a türelem, amelynek a szerető gondoskodás, a természetes családi milió a legmegfelelőbb ún. terápiás környezete.

A fenti probléma általános megközelítése után most vizsgáljuk azt a területet, csoportot, életközösséget, amely eltér a természetestől. A gyermekvédelmi gondoskodásban lévőkről van szó. Azokról, akik bármennyire is jól szervezett közösségekben élnek, szakemberek irányítják fejlesztésüket, mégiscsak nélkülözik a természetes család biztonságát. Rövidebb vagy hosszabb időre, az esetek nagy részében örökre elveszítették a saját vérszerinti környezetüket. Mi nem stigmákkal, hanem közös jegyekkel, a veszteség következtében jelentkező azonos problémák megoldásán dolgozunk. Álságos, a szakmában megengedhetetlen ezeket elrejtteni, a másságot figyelmen kívül hagyni, eltitkolni. Képmutatás a gyermeki jogok tiszteletben tartására hivatkozni, az „ugyanolyanok, mint a többi gyerek” frázisokba takarózni. Ki kell mondanunk, hogy a gondjainkra bízott gyerekek a csa-

ládjuk elvesztésével a lehető legnagyobb veszteséget szenvedték el, s ez személyiségükben, beilleszkedésükben, önbecsülésükben, életesélyük alakulásában komoly hátrányt eredményezhet.

B. János: 4 évesen került nevelőcsaládba négy testvérével együtt. Mozgékony, érdeklődő, mindig középpontba vágó fiúcska. Az általános iskola alsó tagozatában viszonylag problémamentes. Ötödik osztályban már iskolát kellett váltania. Az osztályközösségben kirívó viselkedése, kapcsolati zavarai, szétszórt figyelme miatt a pedagógusok, később a társai is elutasították. Tanulmányi eredménye romlott, már nem tudott és nem is akart teljesíteni. Szinte több tárgyból bukott, mint amennyi létezett. Két iskolaváltás következett, az általánost napi bejárással egy budapesti alternatív iskolában fejezte be. Eközben iskolán kívüli eredményei – érthetetlen módon – az átlag fölé emelkedtek. Színpadi, egyéni produkciói országos elismerést kaptak. Viselkedése egyre kirívóbbá vált, a nevelőcsaládon belül egyre gyakoribbá váltak a lopások. Legtöbbször nevelőszülőjét károsította meg. A tanulás, a teljesítmény sem érdekelt, sem értéket nem képviselt az életében. Azóta a harmadik középiskolából tanácsolják el, a napokban tölti be 18. életévét. Már nem hiszi, hogy kaphat valaha pozitív visszajelzést, né-

hány nappal ezelőtt az édesanyját is elvesztette.

A kapcsolati zavarok, a kötődési deficit orvoslása nagy kihívás minden szakellátási intézmény, így a nevelőszülői hálózatok számára is. Kérdésként merül fel a segítségnyújtás módja: mi az, amit adni tudunk, s mi az, amit el tudnak fogadni tőlünk. Egy olyan környezetben, ami a természetes családdhoz képest mégiscsak megcsinált és kicsit mesterséges. Ahol a professzionális szereplők a kereteken és a lehetőségeken belül próbálnak olyan magatartási mintákat közvetíteni, amelyek a természeteshez (a vérszerintihez) igyekeznek közelíteni. Ebben a környezetben mindenki a legjobbat, legtöbbet igyekszik nyújtani, tudása legjavát adni. A név és a feladat kötelez: a gyereket szakellátásban kell részesíteni.

Amíg a családban ez a probléma a szülői felelősségnek főleg az érzelmi aspektusát érinti, a nevelőszülői gondozásban ezen túl szakmai kérdésként kell felmerülnie. Elsősorban, a gyermek elmaradásainak, eltérő fejlődésének tervszerű korrekciójáról és kezeléséről kell beszélünk. Arról tehát, hogy szakmai kérdésre szakmai választ kell adni. Ebben nevelőszülő és működtetője egyaránt felelősséggel bírnak.

Mi az, amit eddig már megtettünk?

Fejlesztő pedagógusok állnak a gyerekek mellett, fejlesztő programokkal próbálják behozni a lemaradásokat. A korrepetálások, az egyéni foglalkozásokon való rendszeres részvétel nem feltétlenül esik a különóra kategóriájába. Hiszen a mai napig, ha valaki készségfejlesztő órán vesz részt, az a gyermekközösségben kevésbé a tehetség és tudás elismerése, sokkal inkább ellenkező az ok és ellenkező hatást vált ki. Honnan is várható akkor a gyermekek fejlődését segítő, őket és erőfeszítéseiket megerősítő pozitív visszajelzés egy zárt, jól szervezett gyermekközösségen?

Az optimális megoldások keresésében a kreatív, a gyermekek számára elfogadható és megerősítő formákat helyeztük előtérbe: tanulás tanulása foglalkozásokat indítottunk, csoportos, egymást segítő találkozásokat szerveztünk, ahol mindenki a legerősebb oldalát mutathatta meg.

Egyes gyerekek esetében mérhető eredmények születtek, amelyek az iskolai teljesítményt is fokozták. Általános érvényűnek egyik megoldás sem bizonyult, az eredmények egyrészt egyediek, másrészt átmenetiek.

■ CÉLOK

Ebben a helyzetben további lehetőségeket és megoldásokat kell keresnünk. Fő szempontként jelenik meg az általános alkalmazhatóság ugyanúgy, mint az egyéni szükségletekre való építés, amely a gyermek érdeklődését felkelti, és játékos probléma-megoldáson alapul. Olyan módszer felkutatására törekszünk, amely feltételezi a személyességet a szülő-gyermek, esetünkben, a nevelőszülő-gyermek kontaktusában és abból indul ki, hogy a gyermek közötti nagy különbségek gyakoriak, egyediek, a nevelőszülő számára esetenként rejtélyesek. Azzal a feltételezéssel élünk, hogy az SOS-gyermekfalvakban az *együttes* tapasztalat fel tud halmozni olyan tudást, amellyel az egyedi rejtélyek megoldhatóak. Az együttes tapasztalat együttműködést, minél gyorsabb visszacsatolást, az előrelépés lehetőségének vázolását teszi lehetővé, ami alapja a folyamatos fejlődésnek és ezzel együtt megerősíti az önbizalmat.

A gyermekfalva, a családok, a gyerekek mint a tervezett program egyik célcsoportja:

A kecskeméti gyermekfalva 12 családi házában nevelőszülői gondoskodásban, utógondozói ellátásban összesen 72 gyerek, fiatal áll. Életkoruk a kétévestől a 24 évesig terjed. A felnőtt korú fiatalok száma 7, közülük egy főiskolás, a többiek középfokú intézményben tanulnak. Óvodába 10 gyereket visznek naponta, az általa-

nos iskolások száma 39: középiskolába járnak 14-en. A tanulmányi eredmények mélyen képességeiken aluli értékeket mutatnak. Szinte általánosnak mondható az elégséges, közepes szintnek való megfelelés. Ezek az eredmények is legtöbbször csak külső készletet, formális követelés mellett érhetőek el. A bukások elkerülhetők lettek volna, hiszen a gyerekek mentális képességei elegendőek akár a közepes-jó szint elérésére is. Az akarati, motivációs bázis fejletlen. Az iskolával szemben nagyfokú közömbösség vagy ellenállás tapasztalható.

Célunk a gyermek képességeinek, motivációinak és problémáinak felderítése, a feladatok illesztése, az érdeklődés fenntartása, a sikerélmény biztosítása, a tanulási teljesítmény fokozása, olyan értékrend kialakítása, amely a személyiségfejlődés következő szakaszában magasabb szintű életminőséget, önbecsülést hoz létre. Az „élet-hosszig tartó tanulás” megvalósítása egyben a tudás és a fejlődés értékének megbecsülését is jelentheti.

Lehet, hogy ez ma még utópia?

■ MEGOLDÁS

Ahhoz, hogy ne legyen mindez utópia, fel kell mérnünk saját korlátainkat. A fenti feladat megoldásához szükségünk lenne a Bölcsök Kövére, amivel sajnos nem rendelkezünk. Azonban temérdek tapasztalattal rendelkezünk, csak az a bökkenő, hogy legtöbb esetben ezeket a tapasztalatokat nem tudjuk pontosan körülhatárolni, inkább képekkel, történetekkel szoktuk illusztrálni azokat. A tapasztalatok így nem válnak közkinccsé, a nevelő és nem a nevelői közösség halmozza fel azokat, mert a nevelők is különböznek, és nem mindenki értékeli mindent ugyanúgy. Hiányzik a közös mérce.

A megoldáshoz tehát szükségünk lenne közös mérce-re és közös tapasztalat-felhalmozásra. Valamint szükség lenne szakértő és tapasztalat-alapú tanácsadásra. Úgy tűnik, hogy ebben a feladatban a számítástechnika-tudomány eszköztára segítségünkre lehet.

Ma már hétköznapi a kép, ahol a gyerekek ül a számítógép előtt, szörföznek az Interneten. Hallani ennek számos káros hatását és következményét is. Tetszik vagy nem, a technológia fejlődésével egyre többen és egyre olcsóbban jutnak hozzá ehhez a lehetőséghez. Használjuk ki!

Visszatérve *B. Jánosunkra*. Képzeld el, hogy tízévesen, nevelőanyjával együtt ott ülnek a számítógép előtt. János olyan internetes játékokkal foglalatkosodik, amelyek rejtett módon tesztfeladatok. Vegyük észre, hogy még a legrosszabb „lövöldözős” játék is egyesíti azt a két tulajdonságot, amire nekünk szükségünk van. A játékok valamilyen képességet fejlesztenek és tesztelik, mérik azt a képességet. A lövöldözős játékok fejlesztik a mozgáskoordinációt, a labirintusjátékok memoriterek, a rejtvenyjátékok tudásanyagot adhatnak. Gondosan csoportosított játékok, játékos tananyagok képet adhatnak a gyermek tudásáról és fejlődéséről. Még gondosabban csoportosított feladatok képet adhatnak az esetleges kognitív problémákról, figyelmi deficitről, a meglehetősen gyakori „disz”-ekről (dislexia, diszkalkulia, diszgráfia), amikor bizonyos feladatok csak rontanak a helyzetben, és speciális terápiára lenne szükség és így tovább... Hozzá kell tenni, hogy például a „disz”-ek felismerésére, a „disz” mértékének megállapítására még a legjobb iskolákban sincs felkészült tanár. Közben a ráutaló jeleket könnyen „észreveszi” a számítógép: alaktévesztés, rendellenes szemmozgás olvasás közben, szótévesztés, kicsi-nagy tévesztés az interaktív játékokban könnyen detektálható, feltéve, hogy a kommersz játékokat lecseréljük olyanokra, amelyek esetleg tartalmasabbak, célzottan vizsgálódnak, és az eredményt is „jegyzetelik”. A „disz” egy példa a sok közül. A gondosan tervezett szoftver alkalmas a képességek fejlesztésére és azok észrevétlen mérésére.

Ez az első lépés. A második lépés az a tapasztalatgyűjtés, amit *B. János* nevelőanyja és a számítógép együtt tudnak megtenni. A nevelőanya tapasztalatai alapján, vagy a tanár segítségével tud választani *János* érdeklődéséhez, személyiségéhez illeszkedő újabb „tesztet” (tananyagot, játékot, feladatot, rejtvenyt).

Nem baj, ha téved! A számítógép miatt a tévedés is közös tapasztalattá válik. A fejlődés mérhetővé vált, az eset leírható, a hasonló esetek csoportba foghatóak. Hasonló esetekben a számítógépes rendszer már sorolhatja a pozitív és a negatív példákat, amelyeket a közösség addig felhalmozott. A számítógép adathalmazza, hasonló esetek csoportba rendezése internetes diskusszió, kritika és megerősítés tárgya lehet. Kvantitatív eszközök állhatnak rendelkezésre a tananyag (akár játék) hozzáadott értékének méréséhez. Hozzáigazítható a tananyag a gyermek információbefogadási „ablakaihoz”: vizuális típusnak más anyag kell, mint ha a verbális képességek erősebbek. Van olyan, aki egyedül szeret elmélyedni valamiben, van, aki egyedül nem tud meglenni. A számítógép a személyes kapcsolatot is létre tudja hozni az interneten keresztül, tehát mindkét eset lehetséges.

A harmadik lépés. Fejlődnek azok a technológiák, amelyek segítségével a hiányosságok, például a „disz”-ekhez mankót lehet adni. A technológiai fejlődés ma a mobil eszközökre irányul. Már ma is kaphatók azok szemüvegek, amelyekkel elszakadhatunk a számítógéptől, mert a képernyőt bevetítik a retinánkra. Így a mankó hordozhatóvá válik. Tehát, az adatgyűjtés, amit ma elkezdünk, mindenki számára ad majd segítséget (mankót) és a mankó használatához nem kell leülnünk a számítógép elé, az mindig velünk lehet.

A negyedik lépés. A kisebb közösségekben szakértők bevonásával gyűjtött tapasztalatok alapján kikristályosodnak azok a módszerek, amelyekhez nem kell a nevelőnek, a tanárnak jelen lennie. A gépbe beépített, vagy a gépen elhelyezett olcsó webcam segítségével a szoftver megállapíthatja, hogy a gyermek jó helyen ül-e, a képernyőt figyeli-e, hova néz az ernyőn. Így a kísérleti standardok megtarthatók és ezek a szoftverek nagyobb közösség számára is elérhetővé tehetőek.

Az ötödik lépés. Amíg egyetlen kicsi SOS- faluban folyik a módszerfejlesztés, addig minden gondviselőtől meg lehet kérdezni, hogy ő is belép-e a kísérletbe vagy sem. Minden nevelő részt vehet az

internetes konzultációkban, minden újabb eset újabb tapasztalat és a közösség gazdagodik általa. Nagyobb közösségek-nél, gépeken levő és az Interneten is kommunikáló számítógépeknél azonban figyelmet kell fordítani arra, hogy a személyes adatok, különösen az adatok és a személyre vonatkozó teszteredmények nem kerülhetnek illetéktelen kezekbe, és nem képezhetik gyűjtés tárgyát. A szabály még ennél is szigorúbb. Ha valaki ezekkel a szoftverekkel dolgozik, akkor a gép megméri, hogy melyek a „paraméterei”, rendelkezik-e valamilyen fogyatékkal. Ha igen – és ezt nem lehet előre tudni – akkor nemcsak az titkos, hogy ki ő és melyek az adatai, de az is, hogy ki rendelkezhet az adataival. Tehát már az adatok mérésénél és tárolásánál meg kell oldani, hogy a személyi adatok ne képezzék gyűjtés tárgyát, és a személyiségről szóló adatokat titkosítsák akkor is, ha az illető esetleg teljesen egészséges. Mondhatjuk így is: a közösség tapasztalatgyűjtéséhez, a különböző tananyagokkal hozzáadható érték optimalizálásához csak a sztorikra, az analóg történetekre van szükség, a személyi adatokra nem.

A szoftvertchnológia, ami mindezt – beleértve a megfelelő titkosítási eljárásokat is – lehetővé teszi, készen áll. A munka rövidesen indul. A program ma még csak kísérlet. Egy olyan szakmai csapat állt össze, amelyben vannak programfejlesztők, tananyagfejlesztők, a pedagógiában, gyógypedagógiában, pszichológiában és informatikában jártas, nemzetközi elismerést szerzett szakemberek. A program végső célja, hogy a hátrányos helyzetű, tanulási zavarokkal küszködő, valamint halmozottan sérült gyerekek esélyegyenlőségét növelje. Az iskola által hozzáadott érték, tudás biztosan nem azonos a maximális hozzáadható értékkel, amelynek záloga a tananyag és képességfejlesztés pontos illesztése a személyhez. A trükk az elképzelésben az, hogy a Bölcsek Kövét esetleg helyettesíthetjük jó és rossz tapasztalatokkal, és kikerülhetjük azokat a csapdákat, amelyeket korlátos ismereteink miatt egyedül nem tudnánk kikerülni.

*Tóth Katalin – Tóth Csaba –
Dr. Lőrincz András*